

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Aan de Voorzitter van de
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
Den Haag

Directie Sub-Sahara Afrika

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20061
Nederland
www.rijksoverheid.nl

Onze Referentie

BZDOC-727249465-21

Uw Referentie

2021Z13826

Datum 24 augustus 2021

Betreft Beantwoording vragen van het lid Kerseboom over de situatie in Zuid-Afrika

Hierbij bied ik de antwoorden aan op de schriftelijke vragen gesteld door het lid Kerseboom over de situatie in Zuid-Afrika. Deze vragen werden ingezonden op 16 juli 2021 met kenmerk 2021Z13826.

De minister van Buitenlandse Zaken,

Sigrid A.M. Kaag

Antwoorden van de minister van Buitenlandse Zaken op vragen van het lid Kerseboom (FvD) over de situatie in Zuid-Afrika.

Directie Sub-Sahara Afrika

Vraag 1

Bent u op de hoogte van de huidige, nijpende situatie in Zuid-Afrika, waar aanhangers van de voormalige president Jacob Zuma de straat op zijn gegaan en waar massaal geweld, plunderingen en vernielingen hebben plaatsgevonden?

Onze Referentie

BZDOC-727249465-21

Antwoord

Ja.

Vraag 2

Deelt u de mening dat Zuid-Afrika 'state capture' ondergaat en dat er in dit land weinig onderscheid bestaat tussen de staat en de regeringspartij, het ANC? Zo ja, hoe beïnvloedt dit de relatie tussen Nederland en het ANC? Zo nee, kunt u de huidige staat van de rechtsstaat in Zuid-Afrika beschrijven?

Antwoord

In Zuid-Afrika maken politieke benoemingen ('cadre deployment') bij overheidsinstanties officieel onderdeel uit van het beleid van een aantal politieke partijen, waaronder het ANC. Dientengevolge zijn staat en regeringspartij met elkaar verweven. Zuid-Afrika is hierin niet uniek.

De Nederlandse regering onderhoudt relaties met de Zuid-Afrikaanse regering, sinds 1994 geleid door het ANC die tot op heden alle nationale verkiezingen op democratische wijze met een absolute meerderheid heeft gewonnen.

Sinds januari 2018 loopt er in Zuid-Afrika een omvangrijk openbaar onderzoek naar het fenomeen 'state capture', de zogenaamde *Judicial Commission of Inquiry into Allegations of State Capture*, onder leiding van plaatsvervangend opperrechter van het Constitutioneel Gerechtshof, Raymond Zondo. Het onderzoek richt zich op aantijgingen van vermeende corruptie en fraude in de publieke sector. Ook ANC-leden worden verhoord. Dit onderzoek loopt nog tot eind september 2021. Het rapport van de commissie met bevindingen en aanbevelingen wordt gedeeld met het Zuid-Afrikaanse Openbaar Ministerie (OM).

Het onafhankelijk opererende OM kan op basis van het door de 'Zondo-commissie' vergaarde bewijs en aanbevelingen besluiten tot vervolging van individuen over te gaan. De Zuid-Afrikaanse politie en het OM doen daarnaast ook zelf onderzoek naar corruptie. Op basis van cijfers van het OM resulteerde dit in 2020-2021 in de veroordeling van 220 overheidsvertegenwoordigers¹. Ook lopen er momenteel rechtszaken, o.a. tegen hooggeplaatste leden van het ANC, zoals de (thans geschorste) secretaris-generaal.

Zuid-Afrika is een rechtsstaat met onafhankelijke rechterlijke instanties. Na jaren van bezuinigingen en leiderschapswissels, is het OM onder president Ramaphosa weer in stabielere vaarwater gekomen en wordt geïnvesteerd in capaciteit en kwaliteit.

Vraag 3

Deelt u de mening dat onderlinge strijd, factievorming en de strijd om de macht

¹ https://www.npa.gov.za/sites/default/files/annual-reports/NPA%20Annual%20Report%202020_2021.pdf

binnen het ANC, nu geuit in een "protest" tegen de opsluiting van voormalig president Jacob Zuma, de belangrijkste aanleidingen zijn geweest voor dit geweld? Zo ja, hoe beïnvloedt dit de relatie tussen Nederland en Zuid-Afrika? Zo nee, wat waren volgens u dan de belangrijkste factoren die tot dit geweld hebben geleid?

Directie Sub-Sahara Afrika

Onze Referentie

BZDOC-727249465-21

Antwoord

De Zuid-Afrikaanse politie voert momenteel onderzoek uit naar de recente gewelddadige aanslag. President Ramaphosa heeft in een televisietoespraak op 12 juli jl. aangegeven dat het om een doelbewuste, gecoördineerde en goed geplande aanval op de democratie ging. Naast het samenvallen met, en de reactie op, de in hechtenis genomen voormalige president Zuma, worden ook opportunistisch crimineel gedrag en armoede van delen van de bevolking genoemd als aanleiding voor het geweld en de plunderingen. De Zuid-Afrikaanse autoriteiten hebben aangekondigd de verantwoordelijken voor het geweld en plunderingen te zullen vervolgen. Tot dusver zijn er ruim 2.500 individuen aangehouden voor hun aandeel in het geweld en de plunderingen. Daarnaast heeft de overheid meerdere individuen in het vizier die verantwoordelijk lijken voor het organiseren van en aanzetten tot geweld waarvan er reeds een aantal gearresteerd zijn.

Vraag 4

Deelt u de mening dat het huidige geweld en de plunderingen, die de bevoorradingsschakels in Zuid-Afrika hebben getroffen, gevolgen zullen hebben voor de voedselzekerheid in Zuid-Afrika? Zo ja, denkt u dat dit aanleiding zal zijn tot meer geweld en onrust? Zo nee, waarom niet?

Antwoord

Ja. Het recente geweld en de plunderingen hebben invloed op de diverse aanvoerroutes van voedsel, medicijnen en andere goederen naar afzetgebieden. Dit leidde in de provincie KwaZulu Natal tot lange rijen voor supermarkten en benzinestations. Tot dusver zijn er geen meldingen dat dit tot nieuw geweld en onrust heeft geleid. Er zijn veel initiatieven, privaat en publiek, op touw gezet om getroffen burgers van levensmiddelen te voorzien. De regering heeft 25.000 leger troepen ingezet, o.a. om kritieke infrastructuur, voedselmagazijnen en aanvoerroutes te beschermen. Dit heeft ertoe geleid dat de situatie geleidelijk weer terugkeert naar normaal.

Vraag 5

Bent u op de hoogte van de aanval op 113 netwerktorens[1] en het in brand steken van een waterzuiveringsinstallatie in Pietermaritzburg[2] door "demonstranten"?

Antwoord

Ja. Ik heb de berichten hierover in de media gelezen.

Vraag 6

Deelt u de mening dat dergelijke aanvallen op belangrijke infrastructuur een verontrustend teken kunnen zijn dat facties binnen Zuid-Afrika trachten het land te destabiliseren om het onregeerbaar te maken? Zo ja, erkent u dat dit tot een burgeroorlog in Zuid-Afrika kan leiden? Zo nee, hoe beziet u dan de aanvallen op infrastructuur?

Vraag 7

Wat vindt u ervan dat zelfs de Zuid-Afrikaanse minister van Politie heeft uitgesproken dat mensen niet alleen plunderen omdat ze honger hebben, maar dat er een oorlog komt?[3]

Directie Sub-Sahara Afrika

Onze Referentie

BZDOC-727249465-21

Antwoord op vragen 6 en 7

Elke vorm van bewuste aanvallen door geweldplegers op kritieke publieke infrastructuur is zorgelijk, zo ook in Zuid-Afrika. Mede door de inzet van het leger, heeft de regering het geweld, dat zich concentreerde in twee provincies, een halt toe kunnen roepen en is de orde inmiddels hersteld. De verklaring van president Ramaphosa alles in werking te stellen om de vrede te handhaven en de verantwoordelijken te identificeren en te vervolgen is een goed teken. Ook gaf hij aan dat er een evaluatie zal plaatsvinden om te voorkomen dat dit opnieuw kan gebeuren.

Vraag 8

Wat vindt u ervan dat de politie het geweld niet in bedwang kan houden, dat het leger is ingezet, en dat georganiseerde, gewapende groepen burgers gedwongen zijn hun gemeenschappen te beschermen tegen geweld en plundering?

Antwoord

Nadat de politie onvoldoende in staat bleek de orde te handhaven in de verschillende gebieden waar de onrust plaatsvond, heeft de regering de hulp van het leger ingeroepen. Ik heb ook uit de media vernomen dat groepen burgers zich hebben verenigd om hun buurten en winkelcentra te beveiligen. Zoals opgetekend in de verklaring[5] van de vertegenwoordigingen van de Europese Unie en EU-lidstaten in Zuid-Afrika, steunt Nederland de Zuid-Afrikaanse regering in het nemen van maatregelen om de vrede en de rechtsstaat te herstellen.

Vraag 9

Bent u op de hoogte van “reports of tribal attacks pitting blacks against Indians in suburbs in the province [Kwazulu Natal]”?[4]

Antwoord

Ja.

Vraag 10

Welke stappen bent u bereid te ondernemen om de veiligheid van minderheden in Zuid-Afrika te waarborgen?

Vraag 11

Welke instrumenten heeft Nederland tot zijn beschikking om de veiligheid van minderheidsgroepen in Zuid-Afrika te waarborgen?

Antwoord op vragen 10 en 11

De veiligheid van minderheden is de verantwoordelijkheid van de Zuid-Afrikaanse regering. Zuid-Afrika is een democratische rechtsstaat, met een vocaal maatschappelijk middenveld en als lid van de Verenigde Naties, gehouden aan internationale verklaringen en conventies inzake de bescherming van mensenrechten. Zo ook de rechten en veiligheid van minderheden. Artikel 27 van het Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten roept staten op de rechten van etnische, religieuze en linguïstische minderheden te respecteren.

De internationale gemeenschap werkt nauw samen met Zuid-Afrika in multilateraal (bijvoorbeeld in de Mensenrechtenraad) en bilateraal verband op het terrein van mensenrechten. Nederland heeft ook een bilaterale mensenrechtendialoog met Zuid-Afrika, waar verschillende elementen van de brede mensenrechtenagenda besproken worden.

Directie Sub-Sahara Afrika

Onze Referentie

BZDOC-727249465-21

Vraag 12

Deelt u de mening dat minderheden in Zuid-Afrika het grootste risico lopen het eerste doelwit te worden als het geweld zich uitbreidt en escaleert? Zo ja, welke minderheidsgroepen denkt u dat het grootste risico lopen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord

In een televisietoespraak op 12 juli jl. noemde president Ramaphosa het recente geweld en de plunderingen een doelbewuste, gecoördineerde en goed geplande aanval op de Zuid-Afrikaanse democratie. De chaos werd ook gebruikt om kritieke onderdelen van de Zuid-Afrikaanse economie en dienstverlening aan te vallen. De plunderingen en geweld waren met name gericht op winkels en andere eigendommen, waarbij de eigenaren, waaronder de staat, en werknemers de grootste schade hebben ondervonden. De orde is inmiddels hersteld.

[1] <https://techcentral.co.za/icasa-says-113-base-stations-attacked-as-violence-spirals/109046/>

[2] <https://twitter.com/Newzroom405/status/1414917158518366210>

[3] <https://twitter.com/PelaneM/status/1415406609996582917>

[4] <https://www.sanews.gov.za/south-africa/king-misuzulu-calls-end-violence-and-looting> en <https://www.opindia.com/2021/07/south-africa-zuma-prison-riots-loot-arson-unrest-ramaphosa-civilian-indian-community-arms-self-defence/>

[5] https://eeas.europa.eu/delegations/south-africa/101823/joint-local-statement-eu-delegation-south-africa-and-eu-member-states%E2%80%99-embassies-south-africa_en